

Kulturutskottets utlåtande 2025/26:KrU10

Kommissionens meddelande om en kulturkompass för Europa

Sammanfattning

Utskottet har granskat kommissionens meddelande och föreslår att riksdagen lägger utlåtandet till handlingarna. Utskottet väljer att avgränsa sitt utlåtande till de fyra huvudinriktningarna i kommissionens kulturkompass och de konkreta åtgärder som kommissionen särskilt lyfter fram under respektive delavsnitt.

I utlåtandet finns ett särskilt yttrande (SD).

Granskade dokument

Meddelande från kommissionen till Europaparlamentet, rådet, Europeiska ekonomiska och sociala kommittén samt Regionkommittén En kulturkompass för Europa, COM(2025) 785 final.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut3

Redogörelse för ärendet4

 Bakgrund4

Utskottets granskning6

 Kommissionens meddelande om en kulturkompass för Europa6

 Kommissionens meddelande.....6

 Regeringens faktapromemoria7

 Utskottets ställningstagande.....8

Särskilt yttrande.....12

 Kommissionens meddelande om en kulturkompass för Europa (SD)12

Bilaga

Förteckning över granskade dokument13

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

Kommissionens meddelande om en kulturkompass för Europa

Riksdagen lägger utlåtandet till handlingarna.

Stockholm den 26 mars 2026

På kulturutskottets vägnar

Mats Berglund

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Mats Berglund (MP), Malin Danielsson (L), Alexander Christiansson (SD), Björn Wiechel (S), Kristina Axén Olin (M), Lars Mejern Larsson (S), Jonas Andersson (SD), Azadeh Rojhan (S), Emma Ahlström Köster (M), Runar Filper (SD), Ewa Pihl Krabbe (S), Peter Ollén (M), Roland Utbult (KD), Pia Trollehjelm (SD), Kristoffer Lindberg (S) och Anne-Li Sjölund (C).

Redogörelse för ärendet

Kommissionen presenterade den 12 november 2025 ett meddelande om en kulturkompass för Europa, COM(2025) 785.

Den 12 december 2025 överlämnade Regeringskansliet faktapromemoria 2025/26:FPM41 En kulturkompass för Europa till riksdagen.

Talmannen beslutade den 29 januari 2026 efter samråd med gruppledarna, i enlighet med 9 kap. 20 § riksdagsordningen, att hänvisa kommissionens meddelande till kulturutskottet för granskning. Dokumentet hänvisades till utskottet den 4 februari 2026.

Utskotten ska enligt 10 kap. 3 § andra stycket riksdagsordningen lämna utlåtanden till kammaren över de EU-dokument som har hänvisats till dem. Efter beslut i kammaren skickar Riksdagsförvaltningen utlåtandet för kännedom till kommissionens generalsekretariat och till Regeringskansliet.

Bakgrund

Enligt artikel 6 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt kan EU endast ingripa för att stödja, samordna eller komplettera medlemsstaternas åtgärder på kulturområdet. Unionen kan därmed inte kräva någon harmonisering av medlemsstaternas lagstiftning på kulturområdet men får på andra sätt bidra till kulturens utveckling i medlemsstaterna. Unionens insatser ska syfta till att främja samarbetet mellan medlemsstaterna och vid behov stödja och komplettera medlemsstaternas verksamhet när det gäller:

- att förbättra och sprida kunskap om de europeiska folkens kultur och historia
- att bevara och skydda det kulturarv som har europeisk betydelse
- icke-kommersiellt kulturutbyte
- konstnärligt och litterärt skapande, även inom den audiovisuella sektorn.

Enligt fördraget ska unionen och medlemsstaterna även främja samarbetet med tredjeland och behöriga internationella organisationer på kulturområdet, särskilt Europarådet. Unionen ska beakta de kulturella aspekterna även inom andra politikområden, särskilt för att respektera och främja unionens kulturella mångfald. Europeiska rådet får även, på förslag av kommissionen, anta rekommendationer när det gäller kulturområdet.

EU:s kulturpolitik formuleras bl.a. i strategidokument och arbetsplaner. Den europeiska agendan för kultur från 2018 omfattar utvecklingen av den kulturella sektorn och de positiva effekter som kultur anses ha. Målet med agendan är att använda kraften från kultur och kulturell mångfald för social sammanhållning och välbefinnande genom att främja kulturellt deltagande, konstnärlig rörlighet och skydd av kulturarv. Målet är även att främja arbetstillfällen och tillväxt inom kultursektorn genom att stödja konst och

kultur i utbildning, främja relevanta förmågor och uppmuntra innovation och internationellt kulturutbyte.

Rådets arbetsplan för kultur 2023–2026 är avsedd att anpassa kulturpolitiken i hela EU och bygga upp kärnan i en europeisk kulturpolitik. I arbetsplanens fyra kapitel fastställs prioriteringar för att ta itu med de största utmaningarna för de kulturella och kreativa sektorerna:

- konstnärer och kulturarbetare: stärka de kulturella och kreativa sektorerna
- kultur för alla: öka det kulturella deltagandet och stärka kulturens roll i samhället
- kultur för planeten: släppa loss kulturens kraft
- kultur för gemensamt skapande partnerskap: stärka den kulturella dimensionen i EU:s yttre förbindelser.

Europaparlamentet och rådet har även uppmanat kommissionen att ta fram en strategisk EU-ram för kultur som fastställer de övergripande målen för EU:s kulturpolitik och hur målen ska kunna uppnås. Som svar på uppmaningarna har kommissionen lagt fram det aktuella meddelandet En kulturkompass för Europa.

Utskottets granskning

Kommissionens meddelande om en kulturkompass för Europa

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen lägger utlåtandet till handlingarna.
Jämför det särskilda yttrandet (SD).

Kommissionens meddelande

Kulturkompassen består av fyra huvudinriktningar med olika konkreta insatser under respektive delavsnitt:

- Ett EU som upprätthåller och stärker europeiska värden och kulturella rättigheter
- Ett EU som stärker konstnärer och kulturarbetare och stöder människor
- Ett EU som bygger på kultur och kulturarv för att bli mer konkurrenskraftigt, resiliellt och sammanhållet
- Ett EU som kämpar för internationella kulturella förbindelser och partnerskap.

Inom det första delområdet avser kommissionen att stödja medlemsstaternas arbete med att erbjuda skydd till hotade konstnärer, publicera en rapport om tillståndet för kulturen i EU och använda finansieringsmodellen AgoraEU för att skydda den konstnärliga friheten. Kommissionen vill vidare stärka den europeiska audiovisuella sektorn, uppmärksamma konstnärlig spetskompetens inom scenkonsten och stödja språklig mångfald genom t.ex. Erasmus+ och europeiska forskningsprogram. Kommissionen vill även stödja olika initiativ för att skapa EU-gemensamma entrékort och kulturpass, lyfta fram och informera om europeiskt kulturarv och uppmuntra medlemsstaterna att underlätta tillgången till kultur för personer med funktionsnedsättning.

Inom det andra delområdet avser kommissionen att genom dialog med arbetsmarknadens parter och andra berörda föreslå en EU-stadga för konstnärer som ska fastställa grundläggande principer för rättvisa arbetsvillkor. Kommissionen vill underlätta gränsöverskridande rörlighet, stödja samarbete på kulturområdet genom att t.ex. modernisera och digitalisera olika regler och förfaranden. Ungdomar ska även få bättre möjligheter att påverka styrningen av kulturpolitiken, och olika plattformar och praktikprogram ska främja nya begåvningar. Kommissionen vill även verka för ett starkare sektorsövergripande samarbete mellan kulturpolitiken och utbildningspolitiken samt förbättra hälsa och välbefinnande genom åtgärder inom området kultur och hälsa. Kommissionen avser att med stöd av experter

t.ex. utarbeta EU-riktlinjer för kultur, hälsa och välbefinnande avsett för beslutsfattare och berörda parter.

Det tredje delområdet omfattar kulturens och kulturarvets betydelse för att göra EU mer konkurrenskraftigt, hållbart och sammanhållet. Kommissionen avser att utveckla en ny AI-strategi för kulturella och kreativa sektorer. Prioriterade åtgärder är bl.a. översynen av direktiv (EU) 2019/790 om upphovsrätt på den digitala inre marknaden och förordningen (EU) 2024/1689 om artificiell intelligens och att ta fram en tydlig EU-ståndpunkt om tillämpningen av internationella regler för royaltybetalningar. Kommissionen menar också att kulturpolitiken måste integreras med olika utvecklingsplaner för mindre gynnade områden och att kulturturism inte bara bidrar till att bevara och främja Europas kulturarv utan även kan fungera som en katalysator för regional hållbar utveckling. Kommissionen nämner bl.a. den nya europeiska Bauhausfaciliteten 2025–2027, en förlängning av modellen med europeiska kulturhuvudstäder efter 2033, att förnya och stärka det europeiska kulturarvsmärket och den digitala omvandlingen av kulturarvssektorn. Kommissionen nämner även bl.a. EU:s civilskyddsmekanism och insatser för att stärka medlemsstaternas kapacitet att skydda kulturarvet vid olika extrema händelser och att kultursektorerna behöver förbättra sin energieffektivitet.

Det fjärde delområdet handlar om att strategiskt lyfta fram kulturen som en viktig del av EU:s internationella arbete. Genom att skydda och främja kulturarv och kulturell mångfald över hela världen kan EU stärka sin roll som global aktör. Erfarenheter från samarbeten med Ukraina och t.ex. African-European Museum Partnerships bör enligt kommissionen kunna tillämpas även i regioner som drabbas av naturkatastrofer, väpnade konflikter eller ekonomisk instabilitet. Utöver ett flertal andra åtgärder avser kommissionen att föreslå en uppdatering av EU:s strategi för internationella kulturella förbindelser från 2016.

För att bekräfta det politiska åtagandet om centrala kulturpolitiska principer föreslår kommissionen ett institutionsgemensamt uttalande, ”Europa för kultur – kultur för Europa”. Uttalandet ska samla de tre institutionerna Europaparlamentet, rådet och kommissionen bakom gemensamma åtaganden och kulturpolitiska principer. Kommissionen utgår i utkastet till uttalande från de fördragsfästa målsättningarna att respektera rikedomerna hos unionens kulturella och språkliga mångfald och sörja för att det europeiska kulturarvet skyddas och utvecklas samt att främja samarbetet mellan medlemsstaterna. De tre institutionerna föreslås även att, med beaktande av EU:s stödjande roll inom kulturområdet, bekräfta delat politiskt ansvar och delade politiska åtaganden, inom respektive befogenheter, utifrån kulturkompassens fyra inriktningar.

Regeringens faktagromemoria

Regeringskansliets faktagromemoria 2025/26:FPM41 redogör för regeringens ståndpunkt med anledning av kommissionens kulturkompass. Enligt

regeringen ligger de fyra inriktningarna väl i linje med svensk kulturpolitik, inte minst vad gäller kommissionens betoning av kulturens egenvärde och konstnärlig frihet. Regeringen menar att även det föreslagna gemensamma uttalandet ska utformas med respekt för den konstnärliga friheten. Regeringen pekar på att det är viktigt att beakta redan genomförda och pågående initiativ för att undvika eventuell duplicering. Regeringen välkomnar att kommissionen fokuserar på vikten av rättvisa, jämställda, hälsosamma och säkra arbetsvillkor för konstnärer och kulturarbetare under förutsättning att nationella arbetsmarknadsmodeller och arbetsmarknadens parter autonomi respekteras.

Regeringen stöder även att frågor om kultur och beredskap lyfts fram, liksom förslag om att främja innovativa och alternativa finansieringsmodeller. Regeringen välkomnar även att meddelandet innehåller ett hälso-, ungdoms- och funktionshinderperspektiv. När det gäller finansiering är regeringen av åsikten att de förslag som läggs fram i kommissionens meddelande ska genomföras inom ramen för befintliga medel och utan budgetära konsekvenser för medlemsstaterna.

Utskottets ställningstagande

Riksdagens kulturutskott väljer att avgränsa sitt utlåtande till de fyra huvudinriktningarna i kommissionens kulturkompass och de konkreta åtgärder som kommissionen särskilt lyfter fram under respektive delavsnitt, dvs.:

1. Ett EU som upprätthåller och stärker europeiska värden och kulturella rättigheter
2. Ett EU som stärker konstnärer och kulturarbetare och stöder människor
3. Ett EU som bygger på kultur och kulturarv för att bli mer konkurrenskraftigt, resiliellt och sammanhållet
4. Ett EU som kämpar för internationella kulturella förbindelser och partnerskap.

Ett EU som upprätthåller och stärker europeiska värden och kulturella rättigheter

Utskottet stödjer kommissionens initiativ till att kartlägga tillståndet för kulturen i EU och tycker att det är bra att kommissionen har för avsikt att regelbundet upprepa och publicera liknande undersökningar. Det är viktigt att ta fram jämförbara och aktuella data för olika verksamheter och inriktningar på kulturområdet för att kunna följa utvecklingen och vidta lämpliga åtgärder. Utskottet välkomnar det samarbete som pågår mellan kommissionen och medlemsstaternas statistikkontor för att ta fram jämförbar statistik på kulturområdet. Vad gäller statistiken över tillståndet för den konstnärliga friheten och kulturen i EU vill kulturutskottet även betona möjligheterna att inkludera och jämföra andra uppgifter om yttrandefriheten i EU. Den konstnärliga friheten är nära förbunden med andra fri- och rättigheter, och företrädare för

de konstnärliga och kreativa branscherna verkar sällan helt isolerade från åsiktsyttringar inom andra områden. Kommissionens årliga rapport om rättsstatsprincipen bidrar t.ex. med värdefull information.

Utskottet instämmer i att den konstnärliga friheten är en avgörande förutsättning för ett blomstrande kulturliv. Dock vill utskottet lyfta fram vikten av möjligheter till finansiering av kultur och kulturskapares inkomster som avgörande för ett samhälles möjligheter att ha ett rikt kulturliv. Finansieringsprogrammet AgoraEU bör bl.a. ha som mål att tillgängliggöra kultur för flera målgrupper, i synnerhet dem som av olika skäl har svårt att ta del av kulturutbudet. Utskottet vill även påminna om att offentligt finansierad kulturverksamhet och kulturell infrastruktur såsom scener och samlingslokaler även kan möjliggöra för fria grupper och privat finansierad kultur att verka och förbättra tillgången till kultur och kulturaktiviteter.

Ett EU som stärker konstnärer och kulturarbetare och stöder människor

Utskottet noterar att kommissionen avser att föreslå olika initiativ för att modernisera, förenkla och digitalisera regler och förfaranden för den fria rörligheten för arbetskraft med det kommande paketet för rättvis arbetskraftsmobilitet. Regelförenklingar på det området har potential att stärka kulturskapares arbetsmarknad och möjligheter att delta i gränsöverskridande kulturprojekt. Kulturskapare är i särskilt hög grad beroende av att under vissa perioder kunna vistas och verka utomlands, men detsamma gäller även för ett flertal andra yrkesgrupper. Den fria rörligheten för t.ex. konsthantverkare, forskare, studerande, journalister, författare och många andra yrkesgrupper är avgörande för att kunna bibehålla kvalitet och yrkeskunnande och det bidrar dessutom starkt till att uppfylla andra viktiga mål, som sammanhållningen mellan EU:s medborgare och regioner.

Utskottet menar att en ny EU-stadga för konstnärer i första hand bör inriktas mot att mer generellt underlätta för arbetskraft att tillfälligt vara yrkesverksamma i olika EU-länder. En kommande EU-stadga bör även respektera den nationella bestämmelserätten på området och de olika modeller för överenskomelser mellan arbetsmarknadens parter som förekommer. Det är glädjande att kommissionen avser att anordna ett EU-utbyte på hög nivå med berörda parter och arbetsmarknadens parter, och att resultaten kommer att bidra till utformningen av stadgan. Utskottet vill betona att det är mycket viktigt att utbytet blir tillräckligt omfattande och i tillräckligt hög grad tar hänsyn till olika nationella förhållanden och arbetsmarknadsmodeller. Kommissionens arbete med att kartlägga tillståndet för kulturen i EU bör kunna ge värdefulla möjligheter att skapa bättre kännedom om olika goda exempel för hur medlemsstater, regioner eller städer tar fram olika modeller för att förbättra villkoren för kulturskapare och förbättra tillgången på kultur. En annan viktig förutsättning är att en kommande EU-stadga för konstnärer

inte medför ny administrativ börda för medlemsstaterna i form av utökade rapporteringskrav etc.

Utskottet delar kommissionens övertygelse om att kultur och utbildning är djupt sammanlänkade och att utbildning och ett livslångt lärande är avgörande för att människor ska kunna anpassa sig till en föränderlig omvärld och arbetsmarknad. Utskottet instämmer i att det är viktigt att fortsätta att utveckla Erasmusprogrammen. Det är viktigt att stärka utbildning och internationella utbyten inom konst och humaniora, men kunskaper om kultur och humaniora behövs även inom tekniska och naturvetenskapliga discipliner. Att ta del av kultur och att själv delta i kulturaktiviteter är särskilt viktigt för barn och unga, och det är utskottets övertygelse att det finns mycket att lära mellan de europeiska länderna.

Ett EU som bygger på kultur och kulturarv för att bli mer konkurrenskraftigt, resilient och sammanhållet

Utskottet delar kommissionens uppfattning om att stödet till de kulturella och kreativa branscherna måste utformas på ett sätt som säkerställer att mångfalden främjas, att upphovsmännens rättigheter skyddas, att lämpliga etiska normer upprätthålls och att kulturarvet och det digitala arvet skyddas. Digitaliseringen är avgörande för att kunna bevara kulturarv och arkiv för framtiden men också för att kunna tillgängliggöra föremål och miljöer enklare och för en större publik. Digitaliseringen kan även bidra till att försvåra stöld och illegal handel med kulturföremål, särskilt om tillgången till digital information och arkiv förbättras på EU-nivå. Utskottet menar att det finns fördelar med att samordna och stödja digitaliseringen av kulturarvet inom EU via AgoraEU. Det behövs ökat stöd för att ta fram gemensamma digitala format och principer för arkivering och digital dokumentation av t.ex. föremål, byggnader och dokument.

Vad gäller de särskilda frågeställningar som AI ger upphov till i de kulturella och kreativa branscherna är det nödvändigt att ta fram bättre modeller för ersättning till upphovsrättsinnehavarna. Helst bör ett sådant arbete ske i form av överenskommelser mellan parterna i likhet med hur upphovsrätten har skyddats i Sverige för musik och tryckt material. Fördelar med att låta parterna reglera upphovsrätten är bl.a. att det lättare leder till hållbara och mer flexibla lösningar. Nationella överenskommelser mellan parter kan också möjliggöra lösningar som tar hänsyn till behovet av AI-modeller för mindre språkområden.

Kulturarv och kulturturism är viktiga framgångsfaktorer för regioner, städer och mindre orter. Utskottet instämmer i uppfattningen att kulturen rymmer en stor möjlighet att skapa välbstånd och arbetstillfällen i Europa, men vad som är att anse som hållbar turism är beroende av lokala förutsättningar och prioriteringar. Lokalt näringsliv, kulturarvsinstitutioner och medborgare måste därför ha ett avgörande inflytande på utvecklingen. Det måste även förbli möjligt att avstå från utveckling av turism och kulturturism om det inte

i tillräckligt hög grad gynnar lokalsamhället. I vissa fall är kulturarvet, inte minst det immateriella kulturarvet, beroende av att traditionella livsstilar och traditionell kunskap bevaras, vilket även kan förutsätta särskilda insatser för att överföra kunskap om kulturarvet, seder och bruk och minoritetsspråk till barn och unga. Kulturarv är i många fall en fråga om att bevara mer än bara den fysiska miljön för att behålla dess ursprungliga innehåll och syfte.

Ett EU som kämpar för internationella kulturella förbindelser och partnerskap

Utskottet delar uppfattningen att det är en del av unionens existensberättigande att bevara fred, förebygga konflikter och stärka den internationella säkerheten. Fredliga relationer är även ett av de viktigaste målen för unionens yttre åtgärder. Utskottet ser positivt på internationellt kulturellt samarbete och att kulturella band skapas mellan EU och bl.a. nya kandidatländer. Samarbete på det kulturella området är positivt så länge det inte inverkar negativt på möjligheten att skapa ett jämbördigt kulturutbyte med respekt för partnerlandets egenart och önskemål.

Särskilt yttrande

Kommissionens meddelande om en kulturkompass för Europa (SD)

Alexander Christiansson (SD), Jonas Andersson (SD), Runar Filper (SD) och Pia Trollehjelm (SD) anför:

Utöver det utskottet anför vill vi tilläga följande. Det kulturpolitiska området är i första hand en nationell kompetens, och vi menar att delar av kulturkompassen riskerar att urholka det nationella självbestämmandet på kulturområdet. Vi kommer därför noggrant att bevaka frågan framöver.

BILAGA

Förteckning över granskade dokument

Meddelande från kommissionen till Europaparlamentet, rådet, Europeiska ekonomiska och sociala kommittén samt Regionkommittén, En kulturkompass för Europa (COM(2025) 785).